

Opinia w sprawie prowadzenia zajęć w szkole w formie wolontariatu

1. W ostatnim czasie pojawiają się próby zastępowania pracy nauczycieli w ramach realizacji zajęć wskazanych w treści art. 109 ust. 1 pkt 3, 5 i 6 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r. poz. 59) – dalej u.p.o. (tj. zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych, zajęć prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów) pracą wolontariuszy podejmowaną na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1817 ze zm.).

Szczególną formą ww. działań jest wywieranie presji na nauczycieli, aby przydzielone im ww. zajęcia wykonywali w ramach wolontariatu.

Należy kategorycznie stwierdzić, że takie działania są sprzeczne z art. 109 ust. 5 u.p.o. oraz zmierzają do obejścia przepisów dotyczących czasu pracy i wynagrodzenia, a być może także uprawnień urlopowych, określonych w ustawie Karta Nauczyciela.

2. Należy zauważyć, że zgodnie z treścią art. 42 ust. 2d ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1189 ze zm.) – dalej KN w ramach zajęć i czynności statutowych (art. 42 ust. 2 pkt 2 KN), nauczyciel nie prowadzi:

- zajęć świetlicowych oraz
- zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Prowadzenie zajęć wskazanych w treści art. 42 ust. 2d KN powiązано z katalogiem zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz (art. 42 ust. 2 pkt 1 KN) oraz z wyraźnie określonym pensum (art. 42 ust. 3 KN).

Oznacza to, że po nowelizacji ustawy pracy tej nie można traktować jako wykonywania innych zajęć i czynności wynikających z zadań statutowych szkoły (art. 42 ust. 2 pkt 2 KN). Potwierdza to także dyspozycja art. 42 ust. 2d KN.

Realizacja zajęć odbywa się w ramach obowiązkowego pensum zajęć, nie zaś innych zajęć wynikających z zadań statutowych szkoły. Opcjonalnie praca ta może być wykonywana w ramach godzin ponadwymiarowych – za dodatkowym wynagrodzeniem.

W związku z tym zajęcia wskazane w treści art. 42 ust. 2d KN są zajęciami, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 1 KN, a więc są prowadzone przez nauczycieli zatrudnionych w szkole wyłącznie w ramach ich obowiązków pracowniczych.

3. Zgodnie z treścią art. 109 ust. 5 u.p.o. zajęcia rewalidacyjne dla uczniów niepełnosprawnych, zajęcia prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia uczniów - mogą być prowadzone także z udziałem wolontariuszy.

Ze sformułowania „*także z udziałem*” występującym w treści art. 109 ust. 5 u.p.o. wynika, że udział wolontariuszy jest udziałem dodatkowym i fakultatywnym. To oznacza, że w każdym przypadku obligatoryjną formą prowadzenia ww. zajęć jest ich prowadzenie przez nauczyciela. Fakultatywnie zaś w zajęciach prowadzonych przez nauczyciela może brać udział wolontariusz.

W myśl art. 68 ust. 1 pkt 9 u.s.o. dyrektor szkoły stwarza warunki do działania w szkole wolontariuszy. Nie oznacza to jednak, że na tej podstawie wolontariusze mają pracować za nauczycieli, albo nauczyciele mają pracować jako wolontariusze w ramach swoich obowiązków pracowniczych.

Podobnie z dyspozycji art. 109 ust. 5 u.p.o. nie wynika możliwość zastępowania pracy nauczycieli osobami, które nauczycielami nie są. Gdyby ustawodawca dopuszczał taką możliwość – wskazałby ją w treści art. 15 u.p.o. obok regulacji dotyczących zatrudniania osób niebędących nauczycielami, prowadzących zajęcia w szkole.

W związku z powyższym uznać należy, że wolontariusze mogą wykonywać pracę na rzecz szkoły jedynie w zakresie rozszerzającym i wzbogacającym działalność statutową szkoły. W zakresie zadań statutowych szkoły może to być praca pomocnicza na rzecz nauczyciela realizującego zajęcia wychowawczo-opiekuńcze, ale nigdy praca samodzielna.

4. W przypadku wymuszania na nauczycielach podejmowania realizacji swoich obowiązków nauczycielskich w ramach wolontariatu – mamy do czynienia z wykorzystaniem podległości służbowej w celu zawarcia umowy zmierzającej do obejścia prawa.

W szczególności dotyczy to obejścia przepisów dotyczących czasu pracy i wynagrodzenia, a być może także uprawnień urlopowych, określonych w ustawie Karta Nauczyciela.

Zgodnie z treścią art. 8 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1666 ze zm.) – dalej k.p., nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub zasadami. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Z kolei w myśl art. 58 § 1 i 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 459 ze zm.) czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna (chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy). Nieważna jest także czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

Powyższe normy mają zastosowanie do nauczycielskich stosunków pracy na zasadzie art. 91c ust. 1 KN i art. 300 k.p.

Z tego względu należy uznać, że umowa wolontariacka, która albo zastępuje pracę nauczyciela pracą wolontariacką, albo wymusza na nauczycielu prowadzenie zajęć w ramach wolontariatu, narusza prawo i zasady współżycia społecznego. W związku z tym taka umowa jest nieważna z mocy prawa.

Warszawa, 1 grudnia 2017 r.

Sporządził:

Krzysztof Lisowski, st. spec. ds. prawnych